

III Seminarium sfragistyczne, Kraków 5 grudnia 2008 r.

W początkach grudnia 2008 r. Uniwersytet Jagielloński zorganizował trzecie już spotkanie seminaryjne poświęcone pieczęciom. Tym razem było ono szczególnie ważne z punktu widzenia archiwistyki, bowiem miało dotyczyć problematyki klasyfikacji i nazewnictwa pieczęci. Są to kwestie fundamentalne dla metodyki opracowywania zabytków sfragistycznych, których większość przechowywana jest w archiwach państwowych. Pamiętać również należy, że wypracowanie spójnego systemu klasyfikacji, zarówno formalnej jak i merytorycznej, a także ujednoczenie nazewnictwa różnych typów pieczęci, są warunkami sine qua non, jeżeli chodzi o stworzenie służącej opracowywaniu zasobów sfragistycznych bazy danych, bądź też analogicznego modułu większego systemu informatycznego.

Założeniem organizatorów było rozpoczęcie dyskusji na temat możliwości stworzenia takiego właśnie systemu klasyfikacyjnego, w oparciu o dorobek zarówno polskiej jak zachodnioeuropejskiej literatury.

Udział w spotkaniu zgłosiło dwunastu referentów. Seminarium rozpoczął referat prof. Zenona Piecha (UJ), stanowiący przegląd problematyki systematyzacji pieczęci w polskiej i zagranicznej literaturze. Referent podkreślał, że tworzenie klasyfikacji na polskim gruncie powinno być czynione z dużą ostrożnością i poczuciem odpowiedzialności. Stąd też wszelkie propozycje powinna poprzedzić dyskusja, do której wprowadzeniem ma być niniejsze seminarium. Dwaj następni referenci Marcin Hlebionek (UMK) oraz Henryk Palkij (UJ) przedstawili zagadnienia związane z pieczęciami królewskimi. Tak jak referat M. Hlebionka dotyczył bezpośrednio klasyfikacji tej grupy pieczęci, tak H. Palkij skupił się na zagadnieniach związanych z funkcjonowaniem pieczęci królewskich w czasach Augusta II. Szeroka kwerenda w zbiorach tak polskich, jak i zagranicznych, pozwoliła mu na uchwycenie wielu nieznanych dotąd regulacji i zwyczajów związanych z kwestiami sfragistycznymi. Natomiast referat M. Hlebionka zawierał w konkluzji próbę określenia elementów systemu cech, na których możnaby oprzeć zhierarchizowaną klasyfikację pieczęci monarszych.

Kolejne trzy referaty miały być poświęcone problematyce typologii pieczęci instytucji kościelnych: Piotra Pokory (UAM) nazewnictwu i klasyfikacji pieczęci biskupich; Pawła Stróżyka (UAM) klasyfikacji polskich pieczęci benedyktyńskich i cysterskich, wreszcie Janusza Trupindy (Muzeum Zamkowe w Malborku) zagadnieniom systematyzacji sfragistyki urzędników krzyżackich. Niestety, ze względów niezależnych od siebie, zarówno P. Pokora jak i J. Trupinda, nie byli w stanie uczestniczyć w sesji. Jedyne wygłoszony referat z tego

bloku, przygotowany przez P. Stróżyka, dotyczył problematyki nieporuszanej dotąd w literaturze. Autor, prócz klasyfikacji formalnych, zwracał uwagę na konieczność oparcia typologii pieczęci klasztornej o strukturę konkretnego konwentu, stąd też, dla badanej przez siebie grupy zakonów zaproponował podział na pieczęcie opackie, kapituły, konwentu i klasztoru. Zwrócił również uwagę, na funkcjonowanie w sfragistyce kościelnej pieczęci „hybrydowych”, złożonych z odcisków dwóch różnych tłoków. Wystąpienie to wzbudziło duże zainteresowanie słuchaczy i właściwie zdominowało późniejszą dyskusję.

Zagadnień związanych z klasyfikacją mało- i wielkopolskich pieczęci miejskich dotyczył referat Marka Adamczewskiego (UŁ) i Henryka Seroki (UMCS). Ze względu na zróżnicowanie pieczęci uznawanych za miejskie referenci ograniczyli się do omówienia funkcjonujących już klasyfikacji pieczęci tej kategorii dysponentów.

W dalszej części obrad uwagę poświęcono pieczęciom nowożytnym i najnowszym oraz zagranicznym klasyfikacjom materiałów sfragistycznych. Pierwszego z problemów dotyczył referat Pawła Guta (AP Szczecin), poświęcony rozwojowi systemu pieczęci urzędowych używanych przez pruską administrację. Referent podkreślał, że wszystkie pieczęcie administracji państwowej – od królewskich począwszy a na pieczęciach administracji gminnej skończywszy - tworzą jeden system sfragistyczny. Zwracał też uwagę na znamiona heraldyczne, wskazujące na chronologię typariusza pieczęci.

Sfragistyki najnowszej dotyczył referat Władysława Fabijańskiego (Wrocław), włączony w ostatniej chwili do programu Seminarium. Autor, na podstawie własnych doświadczeń związanych z opracowaniem zbioru powojennych typariuszy znajdujących się w posiadaniu wrocławskiego Ossolineum, postulował ujęcie w systemie klasyfikacyjnym także tak późnych pieczęci. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że podstawę dla klasyfikacji takich materiałów sfragistycznych stanowią instrukcje kancelaryjne obowiązujące w danej instytucji, z reguły dość dokładnie regulujące rodzaje i zakres kompetencji urzędowych stempli i pieczęci.

Dwa kolejne wystąpienia prezentowały zagraniczne klasyfikacje pieczęci. Agnieszka Kuś (UW) omówiła włoskie nazewnictwo i klasyfikacje pieczęci w oparciu o prace sfragistyczne G. Bascapè, zaś Wojciech Mischke (Kraków) scharakteryzował system klasyfikacyjny zastosowany w czeskiej archiwalnej bazie danych dla materiałów sfragistycznych.

Konferencję kończył referat Dariusza Bednarka (AP Wrocław), pod nieobecność autora wygłoszony przez M. Hlebionka, stanowiący podsumowanie pierwszego etapu prac

zespołu naukowego do spraw przygotowania wskazówek metodycznych do opracowania materiałów sfragistycznych w Archiwach Państwowych. W zamierzeniu wystąpienie miało wprowadzać słuchaczy w problematykę standartów opisów archiwalnych, które niosą ze sobą określone konsekwencje, jeśli chodzi o sposób opracowywania archiwalnych pieczęci, a także zapoznać słuchaczy z propozycjami rozwiązań, m.in. klasyfikacyjnych, które zespół chciałby wykorzystać w projektywanych wytycznych.

Zorganizowana w Krakowie konferencja dała przegląd zagadnień związanych z problematyką nazewnictwa i systematyki pieczęci różnych dysponentów. Było to pierwsze spotkanie poświęcone tej problematyce. Stąd nie może dziwić, że referaty prezentowały zazwyczaj funkcjonujące już próby klasyfikacji różnych rodzajów pieczęci, a w przypadku propozycji zagranicznych próbując odnieść je do polskiej rzeczywistości. Dzięki temu uzyskaliśmy jednak pogląd na rozległość i stopień komplikacji zagadnień klasyfikacji sfragistycznych.

Marcin Hlebionek
(UMK, Toruń)